

วิเคราะห์หลักพุทธธรรมในคำเวหนาน ฉบับวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา

The Analysis of Buddhadhamma in Dana Declaration Scripture of Wat Sikhomkham in Phayao Province

วริศ ข่ายสุวรรณ¹, พระมหาศิวกกร ปณฺญาวชิโร (ตันดฺย)²

Warit Khaysuwan¹, Phramaha Siwagorn Panyawachiro²

โรงเรียนนาปรังวิทยา¹, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา²

Naprangvittaya School¹,

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Phayao Campus²

Corresponding Author, E-mail: phayaocolum@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อปริวรรตคำเวหนาล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ จังหวัดพะเยา 2) เพื่อศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเวหนานในสังคมล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในคำเวหนาล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ และเป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร โดยการสำรวจเอกสารและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ด้านการปริวรรตทำให้เห็นว่า คำเวหนาล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ จะใช้อักษรธรรมล้านนาเขียนลงในหนังสือพับสา มีลักษณะเป็นคำประพันธ์แบบร้อยกรอง ประเภทร่าย มีเนื้อหาโดยเริ่มจากบทชุมนุมเทวดา คำมัสการพระรัตนตรัย บทขอมาเครื่องไทยธรรม ตามด้วยบทคำเวหนานต่าง ๆ รวมถึงบทอาราธนาศีล 5 ศีล 8 คำอาราธนาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก เป็นต้น ตอนท้ายได้เขียนรายชื่อเทวดาที่รักษาเมืองพะเยาด้วยอักษรไทยกลาง 2) ด้านประเพณีที่ปรากฏ คือ ประเพณีปอยน้อย - ปอยหลวง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีถวายเจดีย์ทราย ประเพณีวันเข้าพรรษา - วันออกพรรษา ประเพณีถวายสลากภัต ประเพณีถวายผ้าจำนำพรรษา ประเพณีตั้งธรรมหลวง ประเพณีถวายกฐิน ประเพณีเข้าโสสานกรรม ประเพณีทานหัวหิงไฟพระเจ้า ประเพณีทานแทน ประเพณีถวายตุง ประเพณีจุดบั้งไฟ ประเพณีส่งสารทานคาบ (การจัดงานศพ) และประเพณีบวชพระเจ้า (พุทธาภิเษก) และเนื้อหา

ของคำเวณทาน ฉบับวัดศรีโคมคำ 3) ด้านหลักธรรมพบว่าการสวดแทรกคำสอนทางพระพุทธศาสนาไว้ คือ ไตรลักษณ์ กรรม สังสารวัฏ นิพพาน บุญกิริยาวัตถุ 3 เมตตา อริยทรัพย์ การวรรณะ สามัคคีธรรม และอัปมาทธรรม

คำสำคัญ: คำเวณทาน; หลักพุทธธรรม; วัดศรีโคมคำ

Abstract

This research has three objectives: 1) to translate the Dana Declaration Scripture of Wat Sikomkham, Phayao Province; 2) to study the tradition related to Dana Declaration Scripture in Lanna Society; 3) to analyze Buddhadhamma in the Dana Declaration Scripture of Wat Sikomkham. This documentary research surveys and collects data from various resources.

The results are that 1) the Dana Declaration Scripture used Lanna Dhamma alphabets to write down in Pubsas Notes. It is the poetry writing style. The details of contents began from chanted chapters, such as Deity Assembly, Salutation to Tiratana, and Requested Statement for Forgiveness to Offering respectively. After these chapters it is various Dana declaration scripture chants, including five and eight precept requests, Mahachat Jataka request. Finally, the names of deities who protected Phayao province written in Thai language are declared; 2) with regard to the local tradition it is found the traditions, such as Poynoi, Poyluang, Songkran Festival Day, Sand Pagoda Offering, Buddhist Lent Day, the End of Buddhist Lent Day, Salakapat Offering, Vassikasatika Offering, Tangdhamluang (Wessantara Jataka) Kathina Ceremony, Sosanakamma, Wood Offering to the Buddha Image, Tantean Offering, Flag and Banner Offering, Fire Rocket Offering, Funeral Ceremony, and Buddha Image Ordination; 3) the contents of the scripture are found the Buddhahammas, such as three Characteristics (Tilakkhana), Kamma, Circle of Birth and Death (Samsara), Nibbana, Three Bases of Meritorious Action (Punnakiriya-vatthu), Loving-kindness (Metta), Noble Treasures (Ariya-

dhana), Appreciative Action (Garava), Unity (Samaggi), and Earnestness (Appamada).

Keywords: Ventan; Buddhaddhamma; Wat Sikhomkham

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาหนึ่งที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของโลก และเป็นศาสนาเก่าแก่มาก่อนนับได้กว่าสองพัน หกร้อยปี พุทธศาสนิกชนต่างดำรงชีวิตของตนเองอยู่ในหลักธรรมคำสอนที่มีความศรัทธาเชื่อถือมาอย่างไม่ขาดสาย จวบจนปัจจุบัน พระพุทธศาสนานั้นได้เจริญรุ่งเรืองมา และสิ่งหนึ่งที่ชาวพุทธยังคงรักษาไว้ก็คือการรักษาวัฒนธรรมประเพณีทางพระพุทธศาสนาที่ดั่งมานับได้ว่า พระพุทธศาสนาได้มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ ด้วยเหตุนี้พระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลยิ่งต่อวิถีชีวิต และเป็นบ่อเกิดที่สำคัญของวัฒนธรรมไทยตลอดถึงขนบธรรมเนียมประเพณี กฎเกณฑ์ กฎหมาย ค่านิยม วิถีชีวิต พระพุทธศาสนาจึงเป็นสถาบันสำคัญที่เป็นจุดรวมจิตใจของคนไทยอย่างแน่นแฟ้น (พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตฺโต), 2532: 48)

สังคมล้านนา เป็นสังคมที่มีวิวัฒนาการสั่งสมภูมิปัญญาความรู้ จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน ไม่ว่าจะเป็นด้าน

ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ จารีต ประเพณี วิถีชีวิต ศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ดนตรี และภาษา ซึ่งจะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและความเชื่อ (นพคุณ ตันติกุล, 2548: 165) ของแต่ละชุมชน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันดั่งงามที่ได้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบัน เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในดินแดนล้านนา ได้ผสมผสานเข้ากับความเชื่อดั้งเดิมในวิถีชีวิตของชาวล้านนา จึงทำให้มีความผูกพันกับพระพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ สังคม วัฒนธรรม ประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนาแทบทั้งสิ้น (สมทรง ปุณณฤทธิ, 2525: 41)

ผลจากการที่พระพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวล้านนา จึงทำให้สังคมล้านนาในอดีตมีความสงบร่มเย็น ส่งผลให้ชาวล้านนามีความคิดสร้างสรรค์ในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่นักปราชญ์หลายท่าน ได้สรรค์สร้างขึ้นมา เป็นผลิตผลที่ล้ำค่าของสังคมล้านนา จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมท้องถิ่นในล้านนา ถือเป็น

ผลงานทางภาษาของชาวล้านนาที่ได้ช่วยกันผลิต สืบทอด ยึดถือ และเป็นแนวทางการปฏิบัติในสังคม จนกลายเป็นค่านิยมที่ยอมรับกัน มีส่วนช่วยหล่อหลอมบุคคลในสังคมล้านนาให้ปรากฏเป็นเอกลักษณ์เฉพาะทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต โดยส่วนรวมของชาวล้านนา (แสงจันทร์งาม, 2523: 145-146) ที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงาน จารึกลงในศิลาจารึก ใบลาน และพับสา มีปรากฏทั้งที่เป็นแบบลายลักษณ์อักษร เช่น โคลง ร่าย และคำว และแบบมุขปาฐะ เช่น คำร่ำ (หรือ ฮ่ำ ในภาษาล้านนา) (ศิลปวัฒนธรรม, 2538: 120) ซอ คำพังเพย หรือคำคมต่าง ๆ ปริศนาคำทาย โวหารหรือคำกล่าวเนื่องในโอกาสต่าง ๆ เช่น คำเวนทาน คำเรียกขวัญ เป็นต้น นอกจากนั้น ยังมีการนำเอาความรู้และภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ มาจารหรือคัดลอกไว้ในคัมภีร์ใบลาน หนังสือพับสา เช่น กฎหมาย โหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ตำนาน และวรรณกรรมท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งที่เป็นร้อยแก้ว และร้อยกรอง ให้เป็นมรดกตกทอดมาถึงคนรุ่นปัจจุบัน

บรรดาวรรณกรรมของล้านนา ดังได้กล่าวแล้ว คำเวนทาน เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่ง ที่มีอยู่คู่กับสังคมชาวล้านนามาช้านานและ

เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตอย่างแนบแน่น เพราะในรอบปีหนึ่ง ๆ สามารถพบในการประกอบพิธีกรรมได้ทุกเดือน เช่น เดือนเกียง (ช่วงเดือนตุลาคม) ทานกวยสลาก เดือนยี่ทอดกฐินตั้งธรรมหลวง (เทศน์มหาชาติ) เดือน 3 เข้าโสสานกรรม เป็นต้น ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวล้านนาจะมีขั้นตอนสำคัญคือการกล่าวคำเวนทานหรือโอกาสเวนทาน พิธีกรรมนี้มีเฉพาะของทางภาคเหนือเท่านั้น ซึ่งชาวล้านนายอมรับ และยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน

สิ่งที่น่าสนใจของคำเวนทานล้านนา มิใช่เป็นเพียงอัตลักษณ์ที่เป็นรูปแบบเฉพาะในด้านพิธีกรรมของชาวล้านนาเท่านั้น เนื้อหาในคำเวนทานหรือโอกาสเวนทาน ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตประจำวันได้อีกด้วย เพราะเนื้อหาของคำเวนทานของชาวล้านนา ได้สอดแทรกสาระทั้งที่เป็นคติความเชื่อ และหลักพุทธธรรมในทางพระพุทธศาสนาไว้ด้วยหลายประการ

ด้วยความสำคัญและเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะปริวรรตคำเวนทาน ฉบับวัดศรีโคมคำ และศึกษาความสำคัญ วัตถุประสงค์ ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเวนทานล้านนาว่าเป็นอย่างไร รวมถึงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในคำเวนทานล้านนา

ฉบับวัดศรีโคมคำ เป็นอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นประโยชน์ในวงวิชาการโดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อการศึกษาเกี่ยวกับวรรณกรรมล้านนา ตลอดจนถึงการให้ความรู้และสร้างจิตสำนึกให้ตระหนักรู้แก่ผู้ที่สนใจถึงภูมิปัญญาคุณค่าและความสำคัญในมรดกทางวัฒนธรรมแขนงหนึ่งผ่านการสืบทอดและปรับเปลี่ยนเรื่อยมานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อปริวรรตคำเวหนานล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษาประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเวหนานในสังคมล้านนา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในคำเวหนานล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาจากเอกสาร(Documentary Research) โดยการสำรวจเอกสารและรวบรวมจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ(Primary Sources) คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539 และหนังสือพัสสา ฉบับวัดศรี

โคมคำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ที่จารึกเมื่อปี พ.ศ. 2467

2. ศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ หนังสือ เอกสารทางวิชาการ รายงานการวิจัยวิทยานิพนธ์ สารนิพนธ์ที่เกี่ยวข้อง

3. รวบรวมข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจ เขียนงานวิจัย พร้อมนำเสนอความเห็นของผู้วิจัย โดยมุ่งให้ตอบวัตถุประสงค์ และปัญหาที่ต้องการทราบ

4. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

จากการวิจัยครั้งนี้ พบ ผลการวิจัยว่า

1. ด้านการปริวรรตคำเวหนานล้านนา ทำให้เห็นโครงสร้างเนื้อหาของคำเวหนาน ฉบับวัดศรีโคมคำ ซึ่งเริ่มต้นจากบทกล่าววบทอัญเชิญเทวดาหรือบทชุมนุมเทวดา ขึ้นต้นด้วยภาษาบาลี ต่อจากนั้นเป็นภาษาล้านนา โดยเนื้อหากล่าวถึงการบอกกล่าวและอัญเชิญเหล่าเทวดา ตลอดจนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่สถิตอยู่ในสวรรค์ บ้านหรือสถานที่ต่าง ๆ ให้มารับรู้เพื่อเป็นสักขีพยาน และอนุโมทนาในการทำบุญถวายทาน ต่อมา กล่าวคำยอคุณหรือนมัสการพระรัตนตรัย ซึ่งส่วน

นี้ถูกเขียนเป็นภาษาบาลี เมื่อเสร็จแล้ว จะกล่าวเป็นสำนวนโวหารภาษาท้องถิ่น บทขอขมาเครื่องไทยธรรม ต่อจากนั้นจึงเป็นบทคำเวนทานต่าง ๆ ที่กล่าวถึงความเป็นมา สาเหตุของการถวายทานในแต่ละครั้ง ตลอดถึงเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ ที่ได้นำมาถวายทาน และการตั้งความปรารถนา อานิสงส์จากการถวายทาน นอกจากนี้ ในหนังสือพับสายังมีบทอาราธนาศีล 5 ศีล 8 คำอาราธนาธรรมมหาชาติเวสสันดรชาดก และคำส่งเคราะห์สังเกตุอีก ส่วนตอนท้ายสุดของหนังสือพับสาได้เขียนบันทึกรายชื่อเทวดาที่รักษาเมืองพะเยา เป็นอักษรไทยกลาง

2. ด้านการศึกษาประเพณีสำคัญของล้านนาที่ยึดถือปฏิบัติมาจนกระทั่งปัจจุบัน ในคำเวนทานล้านนาที่บันทึกในหนังสือพับสา ฉบับวัดศรีโคมคำ มีดังนี้

ประเพณีปอยน้อย คือ งานเฉลิมฉลองการบรรพชาสามเณร ซึ่งจะทำกันในประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม จุดประสงค์ของการจัดงาน เพื่อให้เด็กหรือลูกศิษย์วัดที่ได้เรียนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว เป็นผู้มีความที่ปรนนิบัติดูแลพระภิกษุสามเณร เมื่อได้เวลาพอสมควร ทางญาติผู้ใหญ่และทางวัดจึงพร้อมใจกันจัดงานบรรพชาให้เป็นสามเณร

ประเพณีปอยหลวง คือ งานเฉลิมฉลองสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุที่สร้างเสร็จแล้ว ก็ถวายไว้ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ ในล้านนาว่า เมื่อสร้างสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ขึ้นเสร็จแล้ว หรือสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุถวายพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้วจะจัดให้มีการฉลองสิ่งนั้นอีกครั้งหนึ่ง ถาวรวัตถุของวัดที่ได้รับอนุญาตให้ทำปอยหลวงที่สำคัญ เช่น วิหาร กุฏิ ศาลาการเปรียญ กำแพง หอไตรปิฎก เป็นต้น

ประเพณีสงกรานต์ชาวล้านนาเรียกว่า ปาเจณีปีใหม่เมือง โดยเริ่มตั้งแต่วันสังขารล่อง เป็นวันสิ้นสุดของศักราชเก่า วันเนาหรือวันเนา วันที่ห้ามใครด่าว่าร้าย เพราะจะทำให้โชคร้ายไปตลอดทั้งปี วันพญาวันหรือวันเถลิงศก วันนี้อาจารย์บ้านทำบุญตักบาตรเข้าวัดฟังธรรม รดน้ำดำหัวขอขมาญาติผู้ใหญ่ วันปากปี ชาวบ้านจะรดน้ำดำหัวเจ้าอาวาสตามวัดต่าง ๆ เพื่อขอขมาคารวะ และจัดอาหารหวานคาวไปถวายพระที่วัดเป็นการถวายภัตตาหารหรือที่เรียกกันว่า ทานขันข้าว รวมทั้งถวายเจดีย์ทราย ถวายตุ่ง ส่งเคราะห์ต่าง ๆ ออกไปจากตัว

ประเพณีถวายเจดีย์ทราย งานประเพณีนี้มักทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์หรือปีใหม่ล้านนา เป็นการ

นำเอาทรายมาก่อนเป็นเจดีย์เพื่อสั่งสมบุญบารมีให้แก่ตนเอง

ประเพณีวันเข้าพรรษา เป็นประเพณีที่พระภิกษุสงฆ์อยู่ประจำที่แห่งเดียวในฤดูฝน ชาวล้านนามักออกเสียงว่า เข้าวัสสา

ประเพณีวันออกพรรษา คือวันที่สิ้นสุดระยะการจำพรรษาของพระภิกษุตามวินัยบัญญัติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วันมหาปวารณา

ประเพณีถวายสลากภัต เป็นประเพณีถวายสลากแก่พระภิกษุสามเณร จะเริ่มในราวเดือน 12 เหนือ คือ เดือนกันยายน และสิ้นสุดในเดือนพฤศจิกายน

ประเพณีถวายผ้าจำนำพรรษา คือ การถวายผ้าแก่ภิกษุผู้อยู่จำพรรษาครบไตรมาส ทางภาคเหนือเรียกว่า ประเพณีทานผ้าวัสสา โดยศรัทธาประชาชนที่บำรุงวัดจะพากันหาผ้าจีวรผ้าสบง หรือบางแห่งเป็นผ้าไตรจีวรล้านนาไทยเรียกว่า ผ้าเครื่อง ใช้เป็นเครื่องถวายแก่พระภิกษุผู้จำพรรษา

ประเพณีตั้งธรรมหลวง เป็นบุญพิธีที่นิยมจัดหลังจากออกพรรษาแล้ว ไปจนถึงเดือน 12 ชาวล้านนาไทยเรียกกันว่า ประเพณีตั้งธรรมหลวง เหตุที่นิยมตั้งธรรมหลวง เพราะเชื่อว่าเมื่อได้ฟังธรรมมหาชาติแล้ว จะได้ไปเกิดในศาสนาของพระศรีอริยเมตไตรย

ประเพณีถวายกฐิน ในแต่ละปีกำหนดให้มีการจัดทอดกฐินขึ้นภายใน 1 เดือน หลังประเพณีออกพรรษา โดยวัดที่สามารถรับกฐินได้ ต้องมีพระภิกษุจำพรรษา ไม่น้อยกว่า 5 รูป และแต่ละวัดสามารถรับกฐินได้ปีละ 1 ครั้ง การทอดกฐินเป็นกาลทานที่พระวินัยกำหนดไว้ คือ มีกำหนด 1 เดือนหลังออกพรรษาแรก ได้แก่ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 เท่านั้น จะทอดก่อนหรือทอดหลังกำหนดนี้ก็ไม่ถือว่าเป็นการทอดกฐิน

ประเพณีเข้าโสสานกรรม เป็นพิธีอย่างหนึ่งตามแบบพระวินัยที่เรียกว่า รุดงควัตร คือ ข้อปฏิบัติการอยู่ป่าช้าเป็นวัตร เพื่อเป็นอุบายขัดเกลากิเลส

ประเพณีทานหลัวหิงไฟพระเจ้า เป็นประเพณีที่จัดขึ้นในช่วงเดือน 4 เหนือ หรือประมาณเดือนธันวาคม-มกราคม ในวันขึ้น 15 ค่ำของเดือน เป็นช่วงที่มีอากาศหนาวเย็น ชาวล้านนามีความเชื่อว่า พระพุทธเจ้าหรือพระพุทธรูปในวิหารก็รู้สึกถึงความหนาวเย็นเช่นเดียวกับคนเรา จึงร่วมกันหาไม้พินมาจุดเผาไฟให้เกิดความอบอุ่น

ประเพณีทานแทน เป็นพิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมของคนภาคเหนือ คำว่า ทานแทน คือ การทำบุญทดแทนหรือชดใช้สิ่งของ

ครุภัณฑ์ที่ชำรุดเสียหายไปให้มีอยู่ดังเดิม จุดประสงค์ของประเพณีทานแทนแด่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อชำระบาปกรรมจากการลักขโมย หรือนำของสงฆ์ไปใช้จนชำรุดเสียหาย

ประเพณี ถวายตุง เป็นประเพณีที่ใช้ตุง เครื่องบูชาและอุทิศถวาย เป็นสิ่งที่ทำขึ้นเพื่อใช้ในงานพิธีกรรมตามความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาของชาวล้านนา ทั้งในงานมงคลและอวมงคลต่าง ๆ ซึ่งจุดประสงค์ของการทำตุงและการทานตุงในล้านนาก็คือ เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือถวายไว้เพื่อเป็นการสั่งสมบุญให้แก่ตนไปในชาติหน้า วันที่ถวายตุงนั้นนิยมกระทำในวันสุดท้ายของเทศกาลสงกรานต์ การทานตุงจึงกลายเป็นเอกลักษณ์ของล้านนา

ประเพณีจุดบั้งไฟ เทศกาลจุดบั้งไฟหรือบอไฟ นิยมจุดงานประเพณีลอยกระทงเพื่อเป็นพุทธบูชา และเพื่อบำเพ็ญบุญกุศลเพราะเป็นความตั้งใจจะสักการะกราบไหว้พระเกตแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ บางหมู่บ้านนิยมทำพร้อมกันประเพณีสงกรานต์ของแต่ละวัดภายในหมู่บ้านนั้น ๆ

ประเพณีส่งสการทานาคาบ เป็นประเพณีเกี่ยวกับคนตาย คือ การจัดการงานศพ ทำบุญอุทิศกุศลให้กับผู้ตาย เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความ

รัก ความผูกพันระหว่างผู้อยู่กับผู้จากไป แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนที่ประสานสัมพันธ์ครอบครัว และกลุ่มชนที่มีความเกื้อกูลกัน

ประเพณีบวชพระเจ้า เป็นประเพณีที่ชาวล้านนานิยมสร้างพระพุทธรูปที่ทำด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น ไม้ อิฐ หินทราย ทองเหลือง ทองสัมฤทธิ์ ทองแดง เป็นต้น เมื่อเสร็จแล้วก็ประกอบพิธีพุทธาภิเษกสมโภชล้านนาเรียกพิธีนี้ว่า การบวชพระเจ้า

3. ด้านหลักพุทธธรรมในคำเอนทานล้านนา พบว่าเนื้อหาคำเอนทานนอกจากจะมีคติความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวแล้ว ยังมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเอาไว้ เพื่อให้บุคคลที่ได้มาร่วมงานในแต่ละครั้ง ได้รับฟังและมีความรู้ความเข้าใจในหัวข้อหลักธรรมเหล่านั้นในรูปแบบการพรรณนาโวหาร ซึ่งมีทั้งแง่ภูมิปัญญา คติธรรมปรัชญาชีวิต ผสมผสานกันอย่างลงตัว จากการวิเคราะห์ได้พบหลักพุทธธรรมที่ปรากฏในคำเอนทานล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ ทั้งที่เป็นส่วนหลักสัจธรรมและจริยธรรม ได้แก่ (1) ไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่ใช่ตัวตน (2) กรรม การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนา (3) สังสารวัฏ การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ ของสัตว์

โลกด้วยอำนาจกิเลส กรรม วิบาก หมุนวนอยู่เช่นนั้น トラบเท่าที่ยังตัก กิเลส กรรม วิบากไม่ได้ (4) นิพพาน การทำอุกศลให้หมดสิ้น การพยายาม ขัดเกลาคิดให้ปราศจากการคิดปรุงแต่ง ด้วยอำนาจของกิเลส เป็นอิสระจาก กิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง (5) บุญ กิริยาวัตถุ 3 ธรรมที่ตั้งแห่งการทำ ความดี ซึ่งกล่าวถึงการให้ทานสิ่งของ การรักษาศีล และเจริญภาวนา (6) เมตตา ความรักความปรารถนาดี อยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี คิดทำประโยชน์แก่มนุษย์ทั่วหน้า (7) อริยทรัพย์ 7 ทรัพย์ที่เป็นคุณธรรม ประจำใจอย่างประเสริฐ (8) คารวะ 6 ความเคารพ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ยกย่องเชิดชู ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น กล่าวเน้น การมีความเคารพต่อพระรัตนตรัยเป็น สำคัญ (9) สามัคคี ความพร้อมเพรียง กัน ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจ เดียวกัน (10) ความไม่ประมาท กล่าวถึงเรื่องการอยู่ด้วยสติและปัญญา ความประพฤติดีปฏิบัติ และการกระทำ ทุกอย่าง ๆ ระมัดระวังตนเอง โดยเฉพาะความไม่ประมาทในหลักคำ สอนของพระพุทธเจ้า

อภิปรายผล

ในการการอภิปรายผล ประการแรก ด้านการปริวรรตคำเวณ ทานล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ จะเห็น

ว่าได้ปรากฏหลักฐานจากการบันทึกไว้ในหนังสือพิบสา ซึ่งระบุว่า เขียนขึ้นใน ปีจุลศักราช 1286 ตรงกับพุทธศักราช 2467 โดยพระบุลลวงค์ ชินวงศ์ รองเจ้าคณะแขวงเมืองพะเยา วัดเมืองชุม ตำบลแม่ต๋ำ อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เมื่อเสร็จแล้วได้นำถวาย แต่พระครูศรีวิราชวชิรปัญญา วัดศรี โคมคำ เจ้าคณะอำเภอแขวงเมือง พะเยา โดยใช้อักษรธรรมล้านนากับบันทึก ลงในพิบสามีรูปแบบการประพันธ์แบบ ร้อยกรอง ประเภทราย่าย ในการปริวรรต ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการปริวรรตตามหลัก ของพรรณเพ็ญ เครือไทย และมติ การปริวรรตของศูนย์ส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รูปแบบที่ 2 คือ การปริวรรตโดยใช้ อักษรและวิธีผสมอักษรแบบไทยกลาง วิธีนี้ใช้หลักการเขียนคำส่วนใหญ่ให้อยู่ ในรูปที่ตรงกับภาษาไทยกลางให้มากที่สุด ส่วนคำศัพท์ที่เป็นภาษาท้องถิ่น จะคงไว้ดังเดิม

ประการที่สอง ด้านประเพณีที่ เกี่ยวข้องกับการเวณทานในสังคม ล้านนา ในสังคมล้านนามีคติความเชื่อ ที่บ่งบอกถึงความคิดและวิถีที่เป็น เอกลักษณะเฉพาะของชาวล้านนาใน หลาย ๆ ด้าน ซึ่งปรากฏในเนื้อหาของ คำเวณทาน เช่น คติความเชื่อในเรื่อง ของอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผี สาง เทวดา ชีวิตหลังความตาย ตลอดถึงความเชื่อ

การอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่คนตาย ด้วยเหตุที่ชาวล้านนามีคติความเชื่อเกี่ยวกับ ผีसाง เทวดา และพุทธศาสนาควบคู่กัน จึงทำให้เกิดประเพณีที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของล้านนา คือ ประเพณีที่เกิดขึ้นในแต่ละเดือนของภาคเหนือที่เรียกว่า ประเพณี 12 เดือน ซึ่งมีทั้งประเพณีที่เกี่ยวข้องกับงานมงคล และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับงานมงคล แม้ว่าขั้นตอนพิธีกรรมการทำบุญจะเหมือนกับในภาคอื่น ๆ ก็ตาม แต่สิ่งที่มีความพิเศษซึ่งไม่มีปรากฏในภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย คือ ขั้นตอนพิธีกรรมเวนทาน ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของภาคเหนือเท่านั้น ที่เข้ามามีบทบาทสำคัญในแต่ละประเพณีที่จัดขึ้น

ประการที่สาม ด้านหลักพุทธธรรม ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาด้านชีวิต ครอบครัว สังคม การปกครอง และเศรษฐกิจของคนในสังคมล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้รับการปลูกฝังอบรม ให้รู้จักรักษาศีล ให้ทาน เจริญภาวนา มีความกตัญญูกตเวที ประกอบอาชีพอย่างสุจริต เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไม่ประมาท ความมีคุณธรรมเหล่านี้ของชาวล้านนาสังเกตได้จากเทศกาลพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การตาย ทำบุญให้ทาน อุทิศกุศลในโอกาสต่าง ๆ ของประเพณี

ที่ได้มีการยึดถือและปฏิบัติสืบต่อกันมาดังที่เกิดขึ้นทั้ง 12 เดือนของล้านนาไทย ที่มีปรากฏในคำเวหนาน ฉบับวัดศรีโคมคำ

สรุป

จากการปริวรรตและศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในคำเวหนานล้านนา ฉบับวัดศรีโคมคำ ซึ่งเป็นหนังสือพัสสาที่มีเนื้อหาพรรณนาถึงการสร้างคุณงามความดี ทางกายวาจาใจ ด้วยการให้ทาน รักษาศีล เจริญภาวนา เป็นต้น โดยนักปราชญ์ท้องถิ่นได้เขียนเป็นอักษรล้านนา ถ่ายทอดออกมาเป็นสำนวนโวหาร โดยได้สอดแทรก หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างแยบคาย รวมทั้งได้เชื่อมโยงวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวล้านนาได้อย่างงดงาม อย่างไรก็ดี เพื่อให้งานนี้มีประโยชน์ต่อผู้ศึกษาและผู้สนใจทั่วไปมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1) ยุคสมัยปัจจุบัน มีคนจำนวนน้อยที่สนใจศึกษาและสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านตัวอักษรและพิธีกรรมล้านนา ดังนั้น ทางวัด คณะสงฆ์และมหาวิทยาลัยสงฆ์ควรมีการสอน หลักสูตรธรรมะสั้น เช่น ประกาศนียบัตรการเรียนอักษรธรรม

ล้านนาเพื่อเป็นพื้นฐานในการอ่านเขียนอักษรธรรมล้านนา เพราะวรรณกรรมล้านนาส่วนใหญ่ถูกบันทึกไว้ในใบลาน และหนังสือพับสาในรูปแบบของอักษรธรรมล้านนาเป็นจำนวนมาก เพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่นได้รู้ถึงคุณค่าความสำคัญของพิธีกรรมเกิดความหวงแหนที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นไว้

2) ควรมีการระดมสมองผู้ทรงความรู้ด้านอักษรธรรมล้านนา มาช่วยกันเรียบเรียงเขียนคำเวหนานที่ทันสมัย ใช้ได้กับสถานการณ์ปัจจุบัน

3) ควรมีการอนุรักษ์ สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทรงคุณค่าไม่เพียงแต่คำเวหนานเท่านั้น วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมอื่น ๆ ก็เป็นสิ่งที่จะต้องได้รับการอนุรักษ์สืบทอดเช่นกัน โดยเฉพาะผู้เป็นปราชญ์ คือ ปู่จารย์ ที่ทรงจำวรรณกรรมต่าง ๆ ของล้านนาหรือที่บันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ ไว้ เช่น ใบลาน พับสา เป็นต้น ควรมีการถ่ายทอดสืบต่อไปยังผู้ที่สมควรได้รับการสืบทอด หรือเมื่อปู่จารย์คนเก่าเสียชีวิต ทายาทควรยกให้เป็นสมบัติของปู่จารย์คนใหม่ หรือของวัด แม้กระทั่งลูกหลานเก็บรักษาไว้เอง แต่ไม่ควรนำเอาเอกสารพับสา ใบลานเผาไปพร้อมกับปู่จารย์ เพื่อไม่ให้เอกสารที่มีคุณค่าสูญหายไปกับปราชญ์เหล่านั้น

4) ในส่วนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สภาวัฒนธรรมอำเภอหรือจังหวัด คณะสงฆ์ หน่วยงานสถานศึกษา ควรจะร่วมกันดำเนินการโครงการสำรวจวรรณกรรมท้องถิ่นที่กระจายอยู่ในเขตพื้นที่ ยิ่งไปกว่านั้นควรมีการรวบรวมต้นฉบับหรือคัดลอกจากต้นฉบับเพื่อเก็บได้เป็นหลักฐานข้อมูลแล้วเก็บรักษาไว้ในส่วนงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้อนุชนรุ่นหลังและผู้สนใจทั่วไป ได้ศึกษาค้นคว้าตลอดถึงการทำวิจัยในโอกาสต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในงานวิจัยนี้ได้ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในบางหมวดเพื่อนำไปใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต จากการวิจัยประเด็นเกี่ยวข้องกับการเวหนาล้านนา ยังมีเรื่องน่าสนใจในการที่จะศึกษาวิเคราะห์ต่อไปอีกหลายประการ ดังนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการเวหนานต่อไปนั้น ควรศึกษาในประเด็นความรู้ดังต่อไปนี้ 1) ควรศึกษาความพึงพอใจของพุทธศาสนิกชนที่มีต่อพิธีกรรมเวหนานในสังคมล้านนา 2) ควรศึกษาเปรียบเทียบพิธีกรรมเวหนาล้านนากับการถวายทานในภูมิภาคอื่น ๆ ของไทย 3) ควรมีการศึกษาแนวคิดหรืออิทธิพลของความเชื่อหรือขนบธรรมเนียม ประเพณีพื้นบ้านที่

ปรากฏในคำเอนทานว่ามีตรงไหนที่ขัด ตั้งเดิมในพระไตรปิฎก
แย่งหรือสอดคล้องกับหลักคำสอน

บรรณานุกรม

- ญาณรังสี. (2516). *ประชุมตำราแผนโบราณเมืองเหนือ*. ลำปาง: ลำปางสังฆภัณฑ์.
- ตา ไชยเจริญ. (2502). *คู่มือพิธีกรรมภาคเหนือ*. เชียงใหม่: สงวนการพิมพ์.
- นพคุณ ตันติกุล. (2548). *ลำนนาในมิติกาลเวลา*. เชียงใหม่: The Knowledge Center.
- พระเทพเวที (ป. อ. ปยุตฺโต). (2532). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาญาณธวัช ญาณทฺธโช. (2550). *ลำนนาวิจิตร*. น่าน: ม.ป.ท.
- ไพรธ เลิศริยมล. (ม.ป.ป.) *คติชาวบ้านลำนนาไทย*. เชียงใหม่: สุริวงศ์บุ๊คเซนเตอร์.
- มณี พยอมยงค์. (2547). *ประเพณีสิบสองเดือนของลำนนาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 5. เชียงใหม่: หสน. ส. ทรัพย์การพิมพ์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัดศรีโคมคำ. (2467). *หนังสือพัสาคำเอนทาน ฉบับวัดศรีโคมคำ ตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา*.
- ศิลปวัฒนธรรม. (2538). *ประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมเมืองพะเยา*. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ ดิฉัน ตั้ง เซ็นเตอร์.
- สมทรง ปุณฺณฤทธิ. (2525). *เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมบูชา.
- แสง จันทรงาม. (2523). *ศาสนาในลำนนาไทย*. เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์.
- ไสว คำมูล. (2545). *การศึกษาวิเคราะห์คำเอนทาน*. *วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.